

עיר /
מדינה
CITY /
STATE

מנחים ADVISORS

אדר' יובל יסקי, אדר' מתניה ז"ק, אדר' דן הנדל, אדר' עינת פרייגר
Arch. Yuval Yasky, Arch. Matanya Sack, Arch. Dan Handel, Arch. Einat Pragier

עיד/מדינה

יחידת המחקר "עיר/מדינה" שואפת לבנות מערכת מושגים חדשה לתיאור וניתוח הסדר המרחבי המתהווה בין מרכזי הערים לשטחים הפתוחים. היחידה כופרת בהבחנות המסורתיות החדות בין מרחב אורבני, פרברי, כפרי-חקלאי ושטחי טבע. קטגוריות אלה סטטיות מדי ביחס למציאות המשתנה תדיר, אותה הן אמורות לתאר. אנו מציעים מתודה אינטר-דיסציפלינרית, העוסקת בקשרים בין אורבניזם וארכיטקטורה, אדריכלות נוף ותשתיות, תכנון אזורי ואיכות הסביבה, לקריאה מורכבת ובהירה יותר של המרחב.

"היי דרומה..."

"המבחן העליון של ישראל הוא לא במאבק עם כוחות עוינים מבחוץ, אלא בהשתלטותו, בכוח המדע והחלוציות, על שממת ארצו במרחבי הדרום והנגב."
דוד בן גוריון, "דרומה"

סטודיו "היי דרומה..." עוסק במרחביה הדרומיים של מדינת ישראל, אשר משמשים מאז ומתמיד מטרה לחזונויות וחזיונות מונומנטליים, לאינספור תכניות ולמעמד פוליטי ותקציבי מיוחד. על אף אלו, המציאות בדרום היא של קונפליקטים מרחביים בין גופים ומגזרים בחברה הישראלית: בין ערי הפיתוח לבין המועצות האזוריות, בין אוכלוסיית הבדואים לבין שכניהם היהודים והשלטונות, בין הצבא לבין גופים אזרחיים, בין מפעלי התעשייה המזהמים לבין שוחרי המדבר ואיכות הסביבה.

מטרופולין באר שבע

"לאור השאיפה ליצור מרחב מאורגן, איכותי ומזוהה, מופנה עיקר המאמץ להפיכת האזור הכלול בנפת באר שבע ... למרחב מטרופוליני מגובש סביב העיר באר שבע..."
תמ"א 35

השנה עסקנו באזור העיר באר שבע ובחנו מה המשמעות המגולמת בהתפתחות של עיר בת כ-200,000 תושבים, על פי כוונות התכנון, כמרכז מטרופוליני. בחנו את תפקידה של באר שבע במרחב הדרום: את ההזדמנויות והאתגרים הכרוכים בתהליכים אלו בהיבטים חברתיים, פוליטיים, כלכליים וסביבתיים; את קשרי הזיקה בין העיר והישובים הסובבים אותה ובין העיר והמדבר; ואת אמצעי המדיניות שהעיר יכולה וצריכה לנקוט, כדי לאפשר לה להפוך למרכז כזה.

26 יעל כהן ארזי
Yael Cohen ARAZI

28 שמואל זלצד
SHMUEL ZELTSE

30 לילי בן עמי
LIEL BEN AMI

32 עודד שבת
ODED SHABAT
עידן עמרני
IDAN AMRANI

34 סעד ג'הרן לוי
SA'AR GHARAN
LEVI

6 אנוק סמדג'יה
ANOUK SMADJA
עדי בן שושן
ADI BEN SHUSHAN

10 תומד לאוה
TOMER LAVA
נהלל סדוק
NAHALAL SEROK

12 שידי סקלקה
SHIRI SKALKA
הדס לביא
HADAS LAVEE

14 דן הדד
RON HADAR

16 אליסה בבקוב
ALISA BABKOV

18 יעל פנו
Yael Pano

20 ערן אברמוביץ'
ERAN ABRAMOVIC

22 ציפי סטריקוב
TZIPPI STARICOV
דונה אודבנו
RONA CROVANO

24 דוית גדינברג
RAVIT GREENBERG

CITY/STATE

The City/State research unit strives to formulate a new conceptual framework for describing and analyzing the spatial arrangement taking shape between the city centers and open spaces. The unit rejects the sharp distinctions between urban, suburban, rural-agricultural and natural areas. These categories are too static in the face of the fluxing reality, which they endeavor to portray. We offer an interdisciplinary methodology which addresses the connection between urbanism and architecture, landscape architecture and infrastructure, regional planning and environment, for a more multifaceted and clear reading of the space.

“GO SOUTH...”

Israel's ultimate test is not its struggle with external hostile forces, but rather its domination, with the power of science and pioneer spirit, over its country's desolate expanses in the south and Negev areas.

David Ben Gurion, “Southbound”

“Go south...” studio addresses Israel’s southern areas, which have always been the target of monumental visions and dreams, countless plans and an exclusive political and budgetary status. Despite these, the reality in the south is one of spatial conflict between institutes and sectors in the Israeli society: between development towns and the regional councils, the Bedouin population and their Jewish neighbors and authorities, between military and civil institutions, between polluting industries and desert environmentalists.

BE’ER SHEVA METROPOLITAN AREA

In light of the ambition to create a quality, organized and identifiable space, the majority of the effort is directed towards the transformation of the area encompassed in Be’er Sheva district...into a metropolitan area which will form around the city of Be’er Sheva.

(National Master Plan for Israel, TAMA #35)

This year we have addressed the area of Be’er Sheva and posed the question: what is the significance of a city of some 200,000 residents developing, according to the planning intentions, into a metropolitan center? We examined the role of Be’er Sheva in the south of Israel: the opportunities and challenges involved with these processes, the social, political, economic and environmental aspects; the affinity between the city and the surrounding settlements, and between the city and the desert; and the policy measures that the city can and should take in order to allow it to become such a center.

באד־שבע / עיר תשתית BEER SHEVA / INFRASTRUCTURE

מה אם נתייחס לבאר שבע כעיר המציעה שלל תצורות מגורים ומגוון איכויות חיים? כיום, כתוצאה מהתכנון לאורך השנים, באר שבע מורכבת ממקבץ שכונות המנותקות זו מזו על ידי כבישים רחבים שלאורכם שטחים מופרים. קריאה מחודשת של העיר מאבחנת ומחזקת את הטיפולוגיה הייחודית הטמונה בכל שכונה, על מנת לייצר אופי מגורים איכותי ומובהק. השונה משכונה לשכונה; "עיר גנים" לצד מגורים בסביבה אינטנסיבית וצפופה, שכונות שטיח אופקיות אל מול מגדלי מגורים בעירוב שימושים.

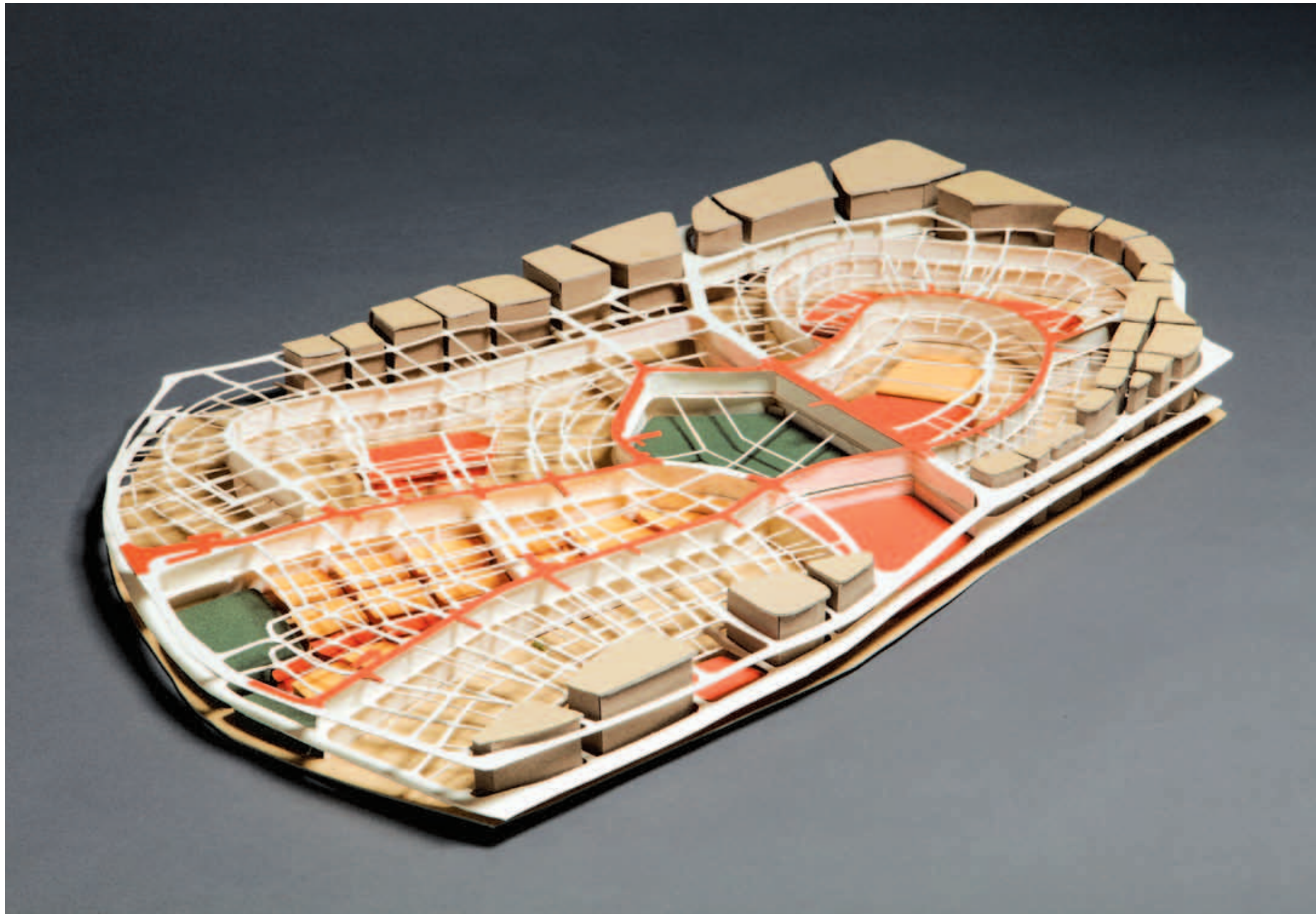
את השכונות קושר מרחב תשתיות ציבוריות המבנה דופן ייחודית לכל שכונה ובו מוסדות העיר, שטחים פתוחים, פרוגרמות תעסוקה, מסחר, ספורט ופנאי. רצועות התשתית פועלות בקנה מידה עירוני עד השטח הפתוח הגדול המקיף את העיר.

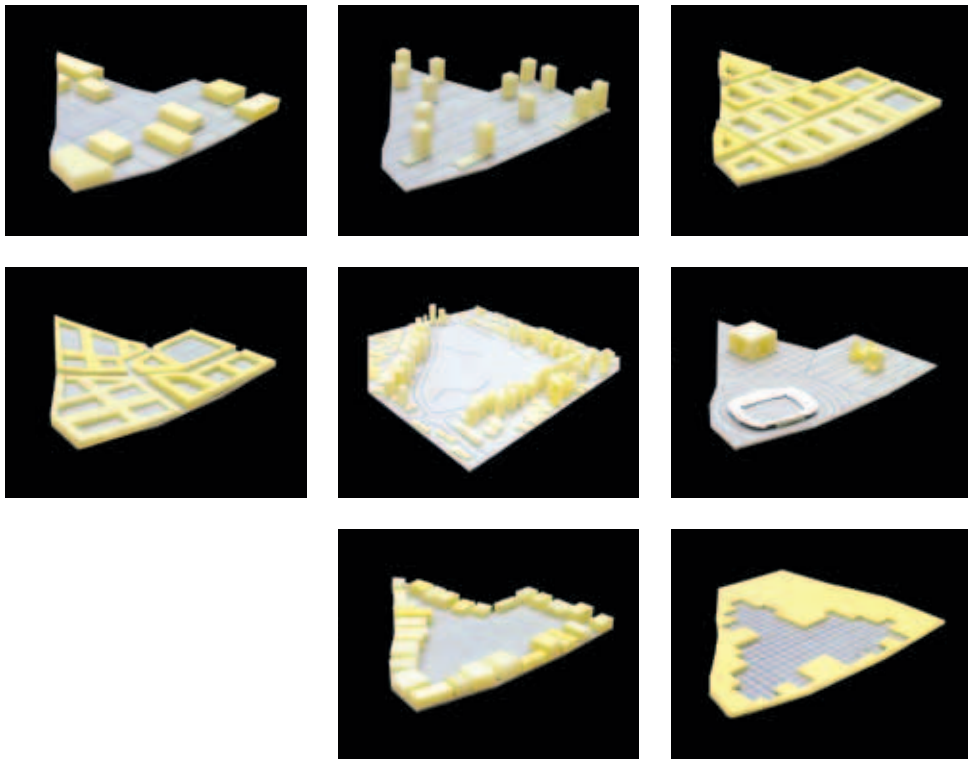
אסטרטגיה זו מכוונת לפיתוח וציפוף איכותי כלפי פנים, בגבולות העיר, במקום ההתפרסות כלפי חוץ על חשבון השטחים הפתוחים. הפרוגרמות, הבינוי והשצ"פים העתידיים מתבססים על צפי גידול האוכלוסייה בעיר ובמטרופולין, בין היתר, בזכות מעבר מחנות צה"ל לדרום והקמה של מוקדי תעסוקה עתירת ידע.

הפרויקט מתמקד בשתי שכונות כמקרה בוחן ליישום ההתערבות.

שכונה א' מתרחבת על פני השטחים הזנוחים בתוכה במתכונת של "עיר גנים" בצפיפות נמוכה ועם מגוון של שטחים פתוחים, תוך חיזוק המאפיין שלה כמרכז של מוסדות חינוך בעיר. נווה זאב מגיבה עם בינוי אינטנסיבי לגובה ופיתוח מסחר בקומות הקרקע. הדגש כאן הוא על בנייה של הקשר אל רצועות התשתית העירוניות הנושקות לשכונה: מצד אחד איזורי המסחר העירוניים ומכיוון דרום פיתוח של פארק נחל באר שבע.

האי מתפקד כמבנה וכתשתית בו זמנית, מראשית הקמתו הוא קרקע להיתכנות ולגמישות. הכרה בתכונות אלו, תאפשר ניצול מירבי של "האי" כתופעה מרחבית עירונית מאפשרת. החופש בצירופי הפונקציות מזמן אירועים בלתי צפויים המאפשרים מרחב איכותי ויוצא דופן.

אי המטמון TREASURE ISLAND

איך בונים עיר? - באר שבע מקרה בוחן

בערים רבות ההתפתחות המרחבית מקבילה להתפתחות ההיסטורית. בבאר-שבע התפתחות האורגנית הוחלפה ב"פעילות": תחילה העיר הוקמה ותוכננה על רקע הצורך הלאומי ביישוב אוכלוסיות עולים, לאחר מכן הקמת איזורי תעשייה ומפעלים שירטטו את דמותה כעיר פועלים ובהמשך הקמת בית-החולים סורוקה והאוניברסיטה היוו אירועים מעצבים מכל הבחינות.

כל פרוגרמה גדולה שבוצעה בעיר נבעה מהחלטות תכנוניות מונחתות מלמעלה, אשר עיצבו את דמותה של באר-שבע כפי שאנו מכירים היום. המבנה העירוני מורכב מאוסף גופים אוטונומיים, "איים" במרחב הבאר-שבעי, והקשרים בינם לבין העיר הם סמנטיים וארגוניים בעיקרם. התייחסות למושג "איים" כתופעה עירונית משמעותית, מאפשרת התייחסות לפרוגרמות אלו כמערכת, בדומה לתשתית לה זקוקה עיר. המבנה המשותף העיקרי בין האיים הוא גודלם ומכאן נגזרת עצמאותם. זיהוי זה מקבל משנה תוקף למול המרחב הבאר-שבעי. הגודל משחרר מבכלי המודרניזם ומכלי התכנון המקובלים ומעלה שאלות מרחביות, חברתיות וארכיטקטוניות ייחודיות לקנה המידה הגדול של האיים.

תיאוריות הדנות ב"גודל" (BIGNESS) טוענות להעלמות הקונטקסט ותופסות אותו כמיותר בשל עצמאות ה"איים". כך ניתן להתייחס למרחב בקני-מידה שונים. הקונטקסט המיידי אינו "עוד" פרמטר כמקובל בתכנון ערים. למעשה, הפרמטרים המרחביים - החברתיים, הכלכליים והנופיים, הופכים משמעותיים יותר. גודלן של הפרוגרמות וגודלם הפיסי של האיים מכתוב קונטקסט חדש המקיים הקשרים מקומיים-גלובליים ואקס-טריטוריאליים.

בשונה מהבניין המקובל, ככל שיהיה מתוכנן פרוגרמתית, הנדסית ומערכתית, מעצם גודלו האי תמיד משתחרר מהנוקשות הבירוקרטית שמצויה בלב התכנון העירוני המסורתי. פירוני המרחב (המתכנן, היזם, בעלי עניין) נותרים משניים, אל מול המסה הגדולה והאפשרויות האינסופיות לתכנון.

אופק מדבר DESERT REACH

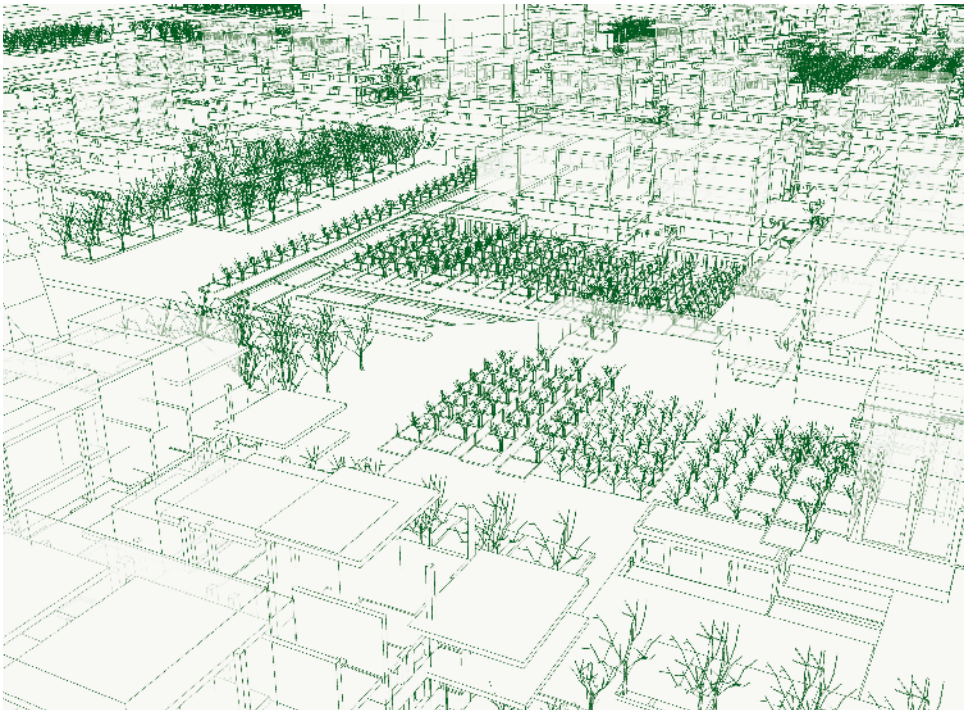
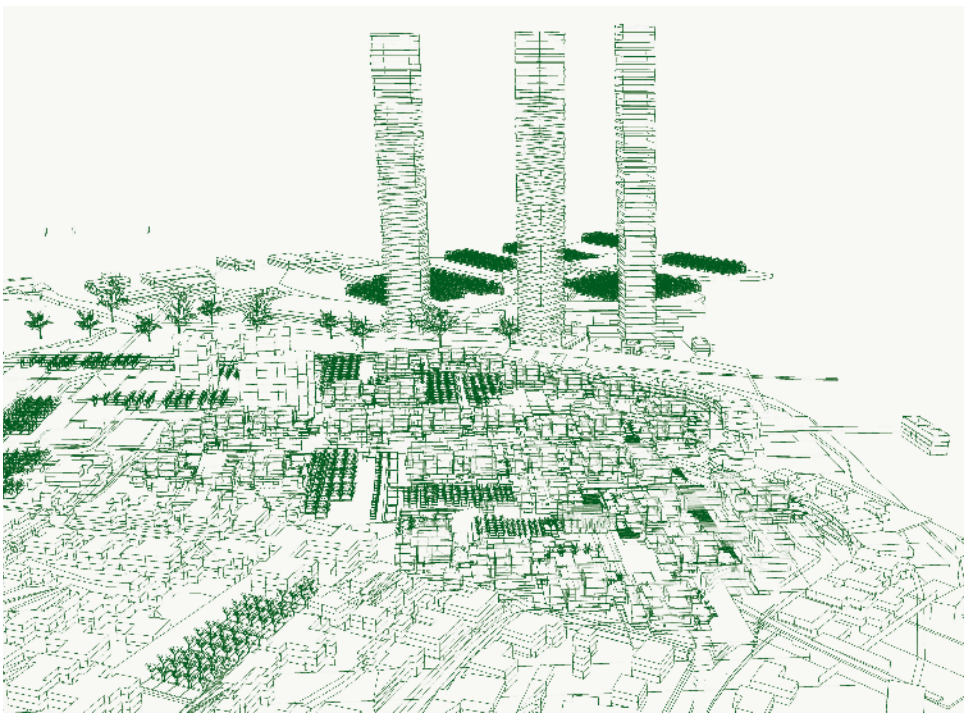
מאז קום המדינה, גדילתה של באר שבע התבססה על התרחבות בתאי שטח של שכונות שלמות. זוהי עיר המתפשטת החוצה בטבעות של צמיחה צמודת קרקע ודלילה, אל שטחים מדבריים נרחבים, באופן שאינו מתייחס אל השטח הפתוח שסביבו. צורת התפשטות זו יוצרת מצב בו הבינוי נתקל במרחב הפתוח בצורה אקראית. לרוב בקו תשתית, כשהשטח הפתוח הצמוד אליו הופך תווך של פסולת בניין. קו הגבול בין הבנוי לפתוח תמיד נשאר בלתי מוגדר, מוכן לשלב הפיתוח הבא. בשני העשורים הקרובים צפויה העיר לגדול בכ-100,000 תושבים נוספים ולאור עברה המתואר לעיל, נשאלת השאלה: מהו דפוס ההתרחבות הראוי לעיר בעתיד?

בשטח שבין הכניסה הצפונית לעיר מכביש 40, לבין הכניסה המערבית מכביש 25, מתוכננות שתי שכונות חדשות של כ-30,000 יחידות דיור במתכונת של "ישר ובנה", מלווה בייעור נרחב.

במסגרת הפרויקט, בדקנו את זהותו וייחודו של המרחב הפתוח עליו עתידות לקום שתי השכונות, ותיכננו אלטרנטיבה להמשך גידולה של העיר תוך שמירה על שטחים פתוחים סביבה, וחידוד הזיקה בין הבינוי לאופיו הטבעי של האיזור, מתוך הבנה שהשטחים הפתוחים המיועדים לבניה אינם שטחים ריקים חסרי זהות. אלו איזורים בעלי מורכבות נופית ואיכויות יחודיות, המספרים סיפורים אחרים על באר שבע: מיני צמחים נדירים, שטחים חקלאיים של חוות בודדים, חקלאות בדואית, שרידי תשתיות של בסיס צבאי נטוש וקו אופק פתוח – חלקם מופרים לגמרי וחלקם מהווים שרידים של מדבר טבעי. עושרו של המרחב מהווה הזדמנות לתיכנון קווי מתאר חדשים להתרחבות העיר, וניסוח מחדש של מערכת היחסים בין עיר למדבר. הפרויקט מציע דופן חדשה לעיר, שמתעבה מקו גבול, לפסיפס של מרקמים פתוחים ובנויים, מבלי לוותר על תוספת משמעותית של יחידות דיור.

עֵיד כִּפֵּר VILLAGE CITY

הפרויקט מציע התמודדות חדשנית עם בעיית הפרבור ועם הצורך הגלובלי והמקומי המתגבר במקורות מזון חדשים. מיקומה של באר שבע בחבל הבשור, אחד ממרכזי החקלאות הגדולים בישראל, מהווה הזדמנות לממש אפשרויות רבות הטמונות במושג "המרקם הכפרי" שטבעה תמ"א 35. באר שבע מאורגנת, על פי תוכנית שרון, כצירוף של שכונות שונות המופרדות באמצעות רצועות "ירקות". כתוצאה מכך, נוצר עודף בתשתיות ובשטחים פתוחים לא מנוצלים בלב העיר. בנוסף, נדידת האוכלוסייה החזקה לפרברים הותירה את האוכלוסייה החלשה בשכונות הוותיקות. על אף חסרונות אלו, קיימות הזדמנויות מגוונות להיענות לאתגר ולהציע פיתוח עירוני חדש לעיר.

בעיר באר שבע, ובשכונה ג' בפרט, בולטות תופעות אופייניות לאורבניזם הישראלי ובעיקר השימוש הרווח בשתי טיפולוגיות, מגדלי מגורים ובינוי נמוך חד ודו-משפחתי, כדי לממש את הצורך לצופף מחד ולהיענות לדרישת הציבור למגורים "כפריים" מאידך. מטרת הפרויקט המוצע היא לתכנן מחדש "עיר-כפר" אשר עונה על הצורך במגורים נאותים ובו בזמן מאפשרת ייצור מזון.

כיום בשכונה ג', ששטחה 1655 דונם שמתוכם כ-353 דונם פתוח שאינו מנוצל כהלכה, חיים 10,500 תושבים. הפרויקט המוצע משלב חקלאות אינטנסיבית בשטחים הגדולים הגובלים בשכונה, חקלאות זעירה לשימוש פרטי ועיבוי השכונה באופן המאפשר יצירת שטחים פתוחים איכותיים תוך ציפוף משמעותי של שוליה. פרויקט זה מציע תפישה אלטרנטיבית של העיר באר שבע כ"עיר-כפר" תוך חזרה לעקרונות תוכנית שרון, ומתן מענה לצרכים קיימים ועתידיים.

אינטגרציה של נוף המדבר ובינוי עירוני INTEGRATION OF DESERT LANDSCAPE AND URBAN STRUCTURE

באופי בנייתה, באר שבע כמעט והשמירה את הטופוגרפיה שלה. החשיבה שעומדת בבסיס תכנון מסוג זה היא הנדסית – פילוס קרקע, קירות תמך ותכנון מגרשים ללא התחשבות בנוף. בצורת הפיזור שלה, באר שבע בנויה כבועות שכונתיות המנותקות זו מזו, כשביניהן נמתחים כבישים רחבים. במקביל קיימות בעיר בועות רבות מסוג אחר – שטחים פתוחים נרחבים, שבהם אין כל בינוי והצללה, פעם בועה בצורת גבעה עם צמחיה פרועה, פעם קטע ואדי שלא שיטחו בין הבניינים הגבוהים.

ההתעלמות מן הטופוגרפיה בבאר שבע הינה טעות תכנונית קשה, שכן לתוואי הקרקע הטבעי יש ערך נופי ואקולוגי משמעותי באזור צחיח למחצה, בשל הפוטנציאל של שימור מי הנגר וניקוז המים לוואדיות, המשפיעים על המגוון הביולוגי באזור.

הפרויקט מציע תכנון חדש לשכונה עתידית, תוך שילוב של היבטים נופיים ואקולוגיים, ותוך התייחסות לשטחים פתוחים, לקרקע הטבעית, לגיאולוגיה ולמורפולוגיה הייחודיים לאתר. מתוך לימוד שיטות בניית תשתיות קציר נגר, שואף הפרויקט לאופי ומינון נכון של הבינוי תוך ביצוע עבודות עפר מינימליות. על ידי הקמת סוללות עפר ולימנים, באזורים המתאימים להעשרת הקרקע במים, גדלה צמחיה מצלה המושכת ציפורים ובעלי חיים. קציר הנגר מאפשר למים להיאסף ולהיספג ובמקום קרקע חשופה ופגיעה יתאפשר אזור רווי צמחיה מגוונת ומצלילה, בין שמש שורפת לנווה מדבר. בשכונה המתוכננת, יקבעו השטחים הפתוחים הטבעיים את ניראות הבינוי והמגורים.

הפרויקט מנכיח את הנוף המרהיב של המדבר מתוך העיר, ומעלה את המודעות לחיים בני קיימא במדבר, תוך יצירת שטחים פתוחים ירוקים המעניקים מקסימום תועלת במינימום משאבים.

דואים ממטד LOOKING FROM 3 FEET

כדי להבין את מבטו צריך לרדת קצת נמוך
על הברכיים
ועולם חדש מתגלה
רובו, למרבה ההפתעה רווי סכנות
וחלקו האחר מסתיים בחומה.
המעט השמיש – בין אם מגרש או גן שעשועים – מתוכנן מדי
בערים "מתוחזקות היטב" ניתן למצוא גם גדרות מסביב ... אם זה עוזר...

התערבות במרחבים עירוניים מתוך נקודת מבטו של ילד.
הפרויקט כמסע המנסה לתפוס את דמיון ילדוטי ואת דמיונם של ילדים נוספים
ומשחרר לנייר את הדרכים שהיינו רוצים ללכת בהן... בטוחות, מעניינות ונעימות.
קרקע פעולתי במטרופולין באר שבע הנמצאת במגמת פיתוח, מצע של ניסיונות
להפרחת השממה. אך התהליך שנוצר הוא פיזור במרחב: מרחקים גדולים בין שכונות
שאט אט הופכות לפרברים וכבישים רחבים שמחכים שכמות הרכבים תגדל, על מנת
שתהיה להם הצדקה.

הצעתי היא להותיר את השטח הפתוח ביופיו הטבעי ולהתחיל לתקן מבפנים.
לשנות את הרגלי התפיסה של עיר אשר תכנונה התבסס על רמת נגישות גבוהה באופן
ממונע ולהדגיש את התנועה הרצויה ביותר עבור עיר מקיימת, הרגליים.
"ליבת הגנים" הוא השם שנתתי לשטח ציבורי פתוח שנמצא בשכונה ו' בעיר. תחום
פעולתי מתמקד בסביבתו ומקשר בין ארבעה גני ילדים, מעון ובית ספר בטווח של כ-300
מ"ר הנבלע בין בנייני מגורים, בלוקים גבוהים המוקפים כבישים מהירים והמון חנייה.
משטחי האספלט העצומים מונעים את האפשרות שילדים יעברו דרכם, וגם
השבילים הירוקים להולכי הרגל בתוך השכונה צרים וסבוכים מדי, מוזנחים וחסומי מבט.
אימצתי תסריט תכנוני בו התייעלות התחבורה הציבורית מסייעת לי לצמצם כבישים
ולהיפטר מהרחובות ללא מוצא של החניונים, תוך ניצול שטח מירבי לכלל המשתמשים כדי
לעבות מבפנים, לגבש רחובות בתוך המרקם הקיים ולהחזירו למפלס האדמה.

1. גן תמר וגן אור
2. גן רקפת
3. בית ספר ומעון
4. גן גפן
5. גן ציון

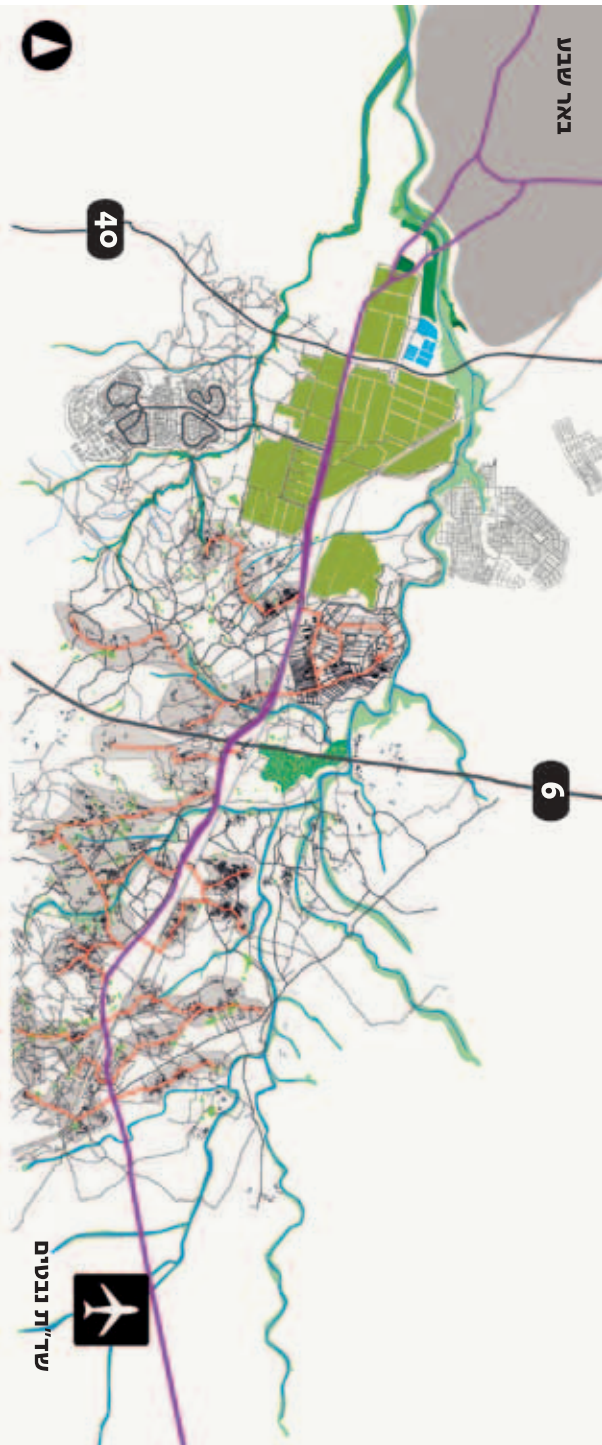
באייד שבע BAIR SHEVA

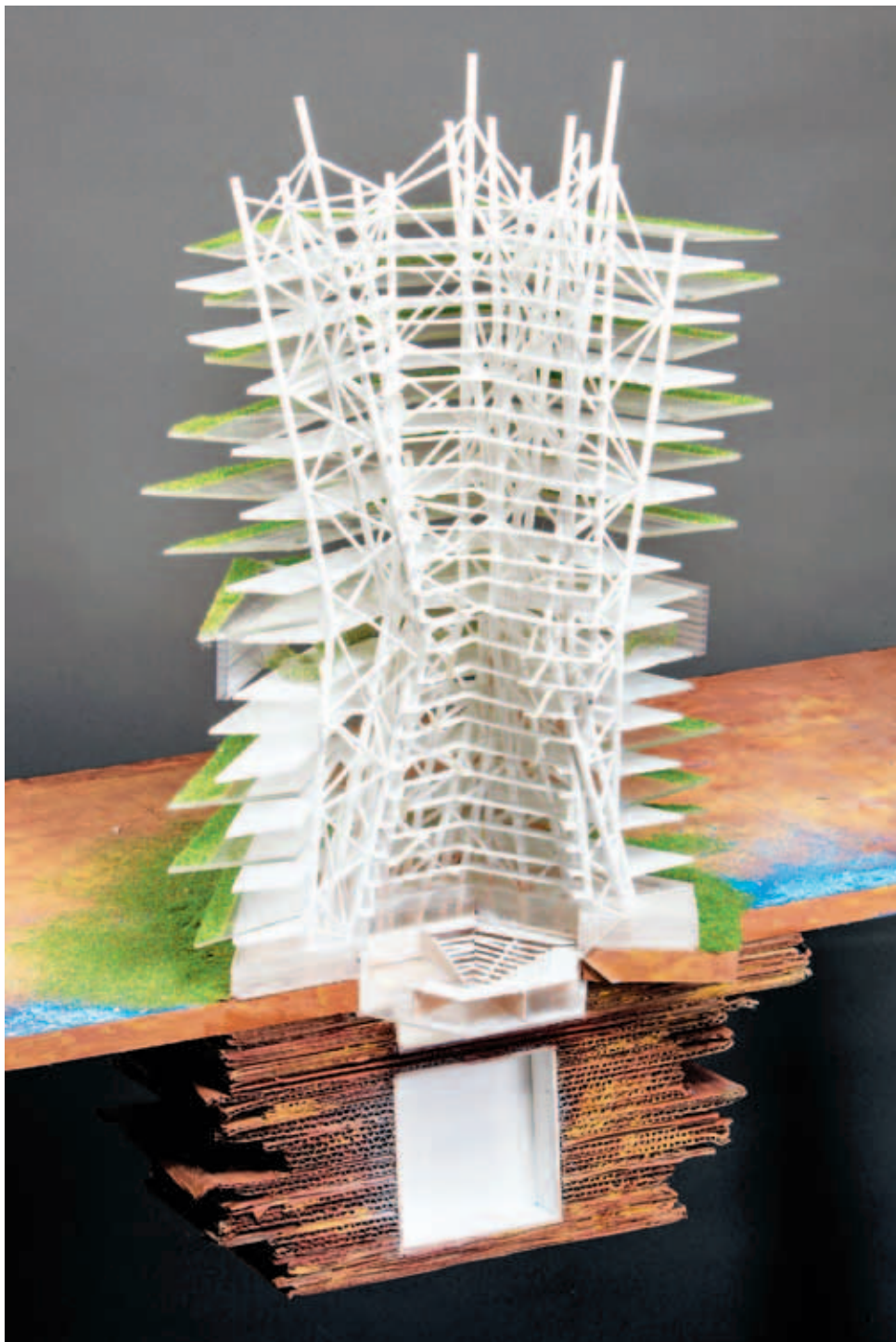
הפרויקט המוצע מבוסס על תרחיש הנובע מיישום מלא של מספר פרויקטים בתחום התשתיות הלאומיות כגון פרויקט "נתיבי ישראל", הכולל בין היתר הארכת כביש חוצה ישראל דרומה עד לצומת הנגב בה נבנית עיר הבה"דים והחשוב מכל, הקמת נמל תעופה בינלאומי בנבטים. על פי תרחיש זה, השפעת פריסת תשתיות אלה מביאה להתפתחות באר שבע מזרחה במקום צפונה, כמתוכנן כיום. הקירבה לתשתיות הארציות והבינלאומיות החדשות במרחב המזרחי וכן היצע קרקעות זמין ונוח יחסית לבנייה רוויה, יאפשרו הקמת מגורים ומסחר התומכים בפעילויות הנובעות מתשתיות אלה.

הקונספט העיקרי של הפרויקט הינו הפיכת כביש מספר 25 לעמוד השדרה המרכזי והדומיננטי בפיתוח העתידי של האזור המזרחי של מטרופולין באר שבע וזאת על ידי ציפוף ויעול תשתיות קיימות והקמת תשתיות ליניאריות חדשות הנחוצות להקמת שדה תעופה בינלאומי.

בניגוד למקובל בישראל, התשתיות הליניאריות החדשות לא יגרמו לניתוק בין אזורים שונים במרחב התכנון, זאת על ידי אימוץ "אורבניזם תשתיתי", הלוקח בחשבון פרמטרים סביבתיים וחברתיים ומשלב אותם כחלק ממארג תכנון רציף ואיכותי. כשלב ראשון בוצעה התבוננות מעמיקה ומיפוי של הנתונים הקיימים באזור כגון: אפיקי נחלים וניקוז, צמחייה טבעית, שדות חקלאיים, דרכים ובינוי קבוע וארעי.

בשלב השני הושם דגש על יצירת פתרונות ריאליים לחיבור כל תשתיות המשנה הנפרסות לאורך כביש מספר 25. כחלק מתכנון פריסת התשתיות המשניות נעשה שימוש ברצף פורגרמטי מקומי ככלי אפקטיבי ליצירת רצף אנושי ונופי החסר כל כך בתכנון המרחבי השגרתי וכולל בין היתר: מגרשי משחקים, קופות חולים, מרפאות חוף, גני ילדים, בתי ספר יסודיים, בתי מלאכה וחוות זעירות.

דונה אודבנו
RONA OROVANO

+972-50-6713650
rona1106@gmail.com

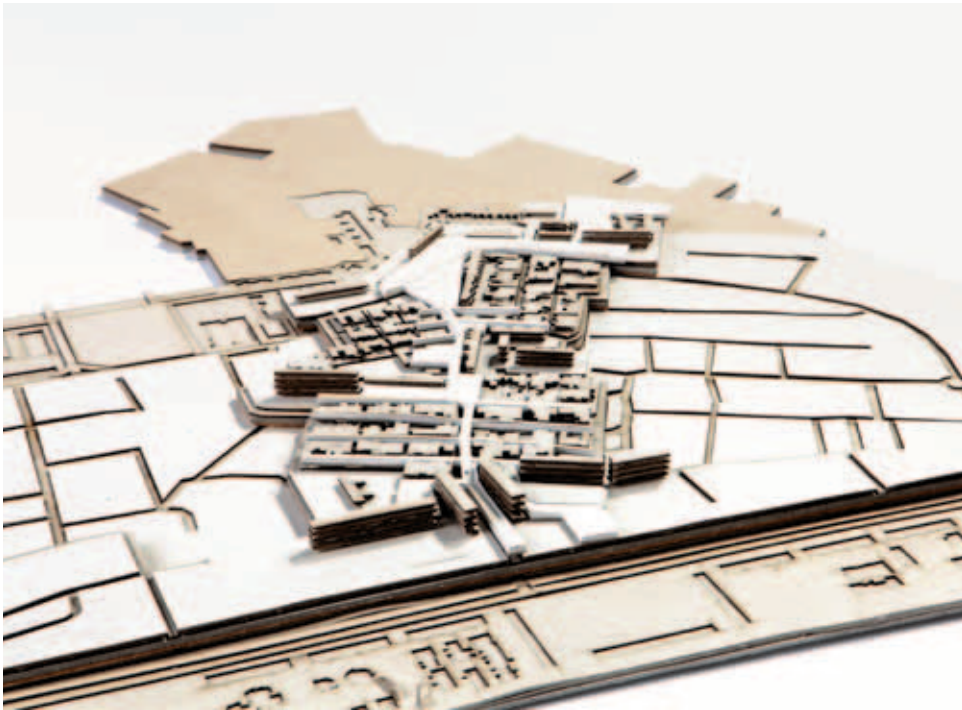
ציפי סטדיקוב
TZIPPY STARICOV

+972-54-4363353
st.tzippy@gmail.com

היום שאחרי הפינוי THE DAY AFTER DIS-ENGAGEMENT

בשנת 2005 פונו ישובי גוש קטיף ללא תכנון, והכישלון בקליטת המפונים הוביל רבים למסקנה שישראל אינה מסוגלת לפנות מתיישבים. מתוך בחינה של הפתרונות המצומצמים שהוצעו למפונים, בעיקרם ישובים פרבריים חסרי ייחוד, בחרנו להתמודד עם האתגר של הכנת תכנית לקליטת מתיישבים, כחלק מהנחה שתהליך מסוג זה עתיד להתקיים. בחברה הישראלית ישנן שתי קריטרורות של המתנחל. הראשונה רואה בו יהודי דתי בסנדלים ועוזי, מתרוצץ על הרי יהודה ושומרון ומשתלט על כל גבעה בדורסנות ובהתעלמות מהתושב הערבי. השנייה רואה את המתנחל כחלוץ מודרני, אדם חדור אידיאלים שמקריב את נוחותו האישית ועתיד בני משפחתו, על מנת לשרת אינטרס חשוב של כלל האומה, תוך התעלמות מסכנה, קושי ותדמית.

הפרויקט מבוסס על פילוח אוכלוסיית המתנחלים בהתאם לסוגי התיישבות קיימים, כדי להציע פתרונות לא קונבנציונליים ולהתבונן מעבר לדעות הקדומות. העבודה מציגה מספר פתרונות מוקצנים עד כדי אבסורד, המייצגים סיטואציה בה המדינה נכנעת לכל דרישה של קבוצת המתנחלים בתמורה לפינוי שטחי הגדה המערבית. כל זאת כדי להאיר את סוגיית התכנון הקונבנציונלי שבוחר להשתמש בפתרונות גנריים לחלוטין ללא כל התחשבות במאפיינים ייחודיים של קהל המתיישבים. הפרויקט עשוי כסאטירה פוליטית הממחישה את הצורך בתכנון אמיתי של תוכנית רצינית על מנת להיערך למהלך היסטורי ומרכזי שעשוי להתקיים במדינת ישראל ומראה את הסכנות הכרוכות בחוסר תכנון של תכנית שכזאת.

סטודנטיפיקציה STUDENTIFICATION

בבאר שבע חיים כ-20,000 סטודנטים, מרביתם בשכונות הוותיקות, שהפכו באופן בולט לאזור סטודנטיאלי בשל הקירבה הגיאוגרפית לאוניברסיטה ומחירי השכירות הזולים. מאז הקמת אוניברסיטת בן-גוריון נוכחות הסטודנטים בעיר מובהקת, אך מנותקת מהעיר ומתושביה - מרבית הסטודנטים בוחרים להסתגר בבעה הסטודנטיאלית שיצרו ולא ליצור קשר עם הקהילה הקיימת.

הפרויקט ממוקם במרכז שכונה ד' בבאר שבע, המאופיינת בדירות סטודנטים רבות, מרביתן בשיכונות הרבתיים על הדופן המזרחית. כך מתגוררים הסטודנטים על דופן השכונה, אל מול האוניברסיטה, מסלולם היומיומי איננו עובר בתוך השכונה והם אינם מתרועעים עם תושביה.

הפרויקט מציע תכנון סדרת התערבויות נקודתיות סביב שלושה תכנים מרכזיים: מסחר, פנאי וביילוי, כמנוף להתחדשות עירונית על ידי "פיצוץ בועת הסטודנטים". בשאיפה להביא לשינוי דפוס השימוש של תושבי השכונה, ותיקים וסטודנטים, מתוכנן רחוב פעיל ומרכזי המתחיל באוניברסיטה, חוצה ממזרח למערב את שכונה ד' ומסתיים בפארק הקיים בקצה המערבי של השכונה.

התכנון משלב טיפול מערכתי בשני רבדים:

התערבויות מצומצמות המשנות את חוויית ההליכה, הנסיעה והשהייה על ידי שדרוג סביבת הרחוב - יצירת פינות ישיבה מוצלות בצל טבעי וסככות לאורך הרחוב, שבילי אופניים, שיפוץ מגרש משחקים קיים, הקמת גינה ציבורית וכדומה.

התערבות בקנה מידה גדול יותר והשלמת פרוגרמות חסרות המתאימות לתושבי המקום - קבועים וזמניים, ותיקים וסטודנטים: אולם באולינג וביליארד משולב בבר, חנויות, ספרייה ציבורית, בית קפה, קאנטרי-קלאב ושוק אוכל המשמש גם כחלל להופעות והפעלות ילדים בימים בהם השוק סגור. הבינוי החדש תוכנן באופן התואם לאקלים המדברי, החם במהלך היום וקר בלילה, תוך התחשבות בכיווני השמש והרוח לניצול מקסימלי של המרחב הציבורי לאורך כל שעות היום.

נהלים יבשים DRY STREAMS

אחת התופעות הבולטות בבאר שבע היא ריבוי שטחים פתוחים מוזנחים. תופעה זו היא תוצר של תכנון שהעדיף שכונות קטנות ומסוגרות על פני מרקם עירוני רציף. מתחמי התעסוקה והמסחר, המרכז האזרחי ומתחם האוניברסיטה כולם חיצוניים לאותן שכונות. העיר העות'מאנית ושיכון השטיח הם דוגמה למתחמים המחזיקים בתפיסה תכנונית שונה. הגריד של העיר העות'מאנית נחשב ל"קלאסי" ונוח להולכי רגל בהיותו מבוסס על גריד ריבועי בעוד שיכון השטיח מתאפיין בפרופורציות מתאימות יותר למגורים ומבוסס על בלוקים ארוכים וצרים. בשתי הדוגמאות עוברת במרכז דרך ראשית ביחס לאחרות בצידיה. שתי הדוגמאות מוצבות בכ-45 מעלות ביחס לצפון – על מנת למקסם את הצל מהמבנים על תשתית הדרכים האורתוגונאלית ולהפחית את שטח הפנים של החזית הדרומית. הגריד מאפשר מרחב קריא להולכי רגל וחלוקה למרחקי הליכה סבירים.

השאלה העומדת בבסיס הפרויקט היא: מה אם בשכונות הותיקות בבאר שבע תשתית תנועת הולכי הרגל היתה מאורגנת כגריד?

לפיכך, הפרויקט מציע לייצר תשתית להולכי רגל ואופניים מעל תשתית הכבישים הקיימת, שתאפשר נגישות לגנים ופארקים, למתחמי התעסוקה, מסחר ונקודות עניין נוספות, ותחבר את שכונות המגורים השונות. תשתית הדרכים החדשה תכלול סלילת שבילים חדשים, המשך של רחובות ללא מוצא וחיבור למדרכות ושבילים קיימים. "אבני הבניין" של התשתית החדשה הם ריצוף השבילים, נטיעת עצים לאורכם, פיתוח גני משחק, הצללה ותאורה. התשתית החדשה תהווה תוואי לפיתוח ובנייה עתידיים, ציפוף ופיתוח מוקדי תעסוקה החסרים במרכז, סביב מרחבים עירוניים אטרקטיביים להולכי רגל. כאילוטרציה להשקפת עולם זו, הפרויקט מתמקד בשביל המרכזי של המערכת החדשה, בשל איכות האתרים והמרחבים שדרכם הוא עובר. לאורך השביל אני מציעה עיבוי בינוי לטובת פרוגרמות של תעסוקה ומסחר. התשתית מתפקדת כנחלים יבשים המכרסמים במרחב, מנקיזים אליהם תנועה ומחברים את השכונות המנותקות כיום.

בית לקהילה A HOME FOR A COMMUNITY?

על התפר בין השכונות הישנות והחדשות של באר שבע נמצאים שטחים מוזנחים נרחבים. האמצעי שנבחר להפעלת המרחב ומימוש הפוטנציאל הגלום בחלק משטחים אלו הוא תכנון עבור קהילה ספציפית כאסטרטגיה חברתית שתאפשר קיום מרקם עירוני רציף וחי וקשר הדדי של מחויבות בין הבנוי לפתוח.

כמקרה בוחן, נבחר שטח פנוי של כ-54 דונם הכולל נוף ייחודי של מחצבה טורקית בת כ-120 שנה, בין השכונות ד', ו', א' ו-ב' ובו שויכו חלק מהשטחים לקהילה ספציפית לזמן בלתי מוגבל בשכירות אפסית, בתמורה לפרישת חסות הקהילה על חלקים נרחבים שישארו ציבוריים ופתוחים.

הקהילה שנבחרה היא "קהילת קמה" המונה 32 נפשות. זהו קיבוץ עירוני שהוקם לפני עשור על ידי עשרה יוצאי קיבוצים וגרעיני נח"ל, שהתמקמו בלב שכונה ד' וחתרו למעורבות בקרב תושבי השכונה. עקב שינוי דמוגרפי ומחסור בתשתיות, עברו כולם לשכונת רמות והם מעוניינים בעתיד הקרוב לבנות מתחם מגורים בו יוכלו להרחיב את משפחותיהם ולקלוט את הוריהם לקראת גיל הפרישה.

חברי הקהילה הקימו פלטפורמה ליזמות חברתית וחברתית-עסקית בבאר שבע והנגב, במסגרתה הוקמו חממה הקהילתית, מרכז לקיימות שכונתית ועוד. כמו כן, משתלבים חברי הקהילה ברשויות הרווחה והחינוך העירוניות.

הפרויקט מציע מרחב בנוי ופתוח עבור הקהילה המקיימת שותפות חלקית ברכוש ומעורבות פנים וחוץ-קהילתיות. הפרוגרמות נבעו משילוב בין צרכי קהילה צעירה ומתפתחת, לבין פיתוח השטח לצרכי השכונות הנושקות למתחם. התכנון עוסק בנוף ונראות המחצבה כתוואי לארגון המרחב. תכנון התחום נבע משיקולי גישה וחזות המקום, מבטים אל נוף וקשר ישיר עמו והבניית מערכת הפרוגרמות הכוללות מצפה, ספרייה ציבורית, פעוטון, מועדון יחידות מגורים פארק, להולכי רגל ורוכבי אופניים בשטח המחצבה וכיו"ב.

עיד לתוך מפעל CITY INTO INDUSTRY?

מטרת הפרויקט היא לפתח חזון בר קיימא עבור קריית גת הנמצאת ב"מרחב הביניים" בין מטרופולין תל אביב ומטרופולין באר שבע. בניגוד לתחזיות, אוכלוסיית העיר לא השתנתה בעשור האחרון והיא סובלת מריבוי שטחים ריקים במרכזה, מסגרציה בין אוכלוסיות ומהעדר גיוון בשימושי הקרקע. כל זאת בעוד בדרום העיר מתפתח פארק תעשייה ובו אחד מהגדולים והמתקדמים במפעלי אינטל בעולם, אשר תושבי העיר המועסקים בו הם ברובם עובדי קבלן בשכר נמוך.

קריית גת מתמודדת עם שתי תופעות חברתיות קשות – האחת, עזיבת צעירים מוכשרים לעבודה ומגורים במרכז הארץ והשנייה, חוסר נכונותם של עובדי פארק התעשייה לעבור לגור בקריית גת עצמה. האופן בו בחרה העיר להתמודד עם אתגריה הוא בניית שכונות חדשות בצפון העיר, בשטחים חקלאיים מצדו השני של כביש 35 המנתק אותן מהעיר.

הפרויקט מציע לפתח את קריית גת בתוך גבולותיה הקיימים באמצעות שילוב שלוחה אוניברסיטאית-טכנולוגית לצד מוסדות חינוך קיימים בעיר, בשאיפה לשילוב בוגרי האקדמיה בתעשייה בעתיד תוך הבניית הזהות המקומית ויצירת אינטראקציה בין המערכות העירוניות הקיימות בעיר לאלה המתפתחות באזור ההייטק שבדרומה המוקף נוף פתוח.

לשם כך הפרויקט ממפה את "השדות האפורים" הלא מבוגים בעיר ופורס את מבני האקדמיה, המגורים והמסחר לכדי רצף צפוף, הומה וקומפקטי לאורך "שדרות לכיש" – השדרה הראשית של העיר המסתיימת כיום בדרך הדרום שבאזור התעשייה הישן. עיקר הפעולה התכנונית הוא המשכן של שדרות לכיש דרך אזור התעשייה הישן והרכבת אל תוך פארק ההייטק החדש, תוך שילוב מגורים ותעשייה עתירת ידע בקצה הדרומי של העיר בנקודת הממשק בין העיר, התעשייה והשדות החקלאיים המקיפים אותם.

חולון 2050 HULON 2050

חולון נתפסת כעיר שינה איכותית, אך עם זאת ברובה בנויה העיר משכונות מגורים פריפריאליות חסרות אופי המזינות את מרחבי התרבות, הפנאי והתעסוקה של המטרופולין. בו בזמן, העיר ממתגת את עצמה כעיר ילדים ופיתחה בשנים האחרונות מוקדים ייחודיים ברמה המטרופולינית. מוקדים אלו מזוהים עם העיר וכוללים את מוזיאון העיצוב, המכון הטכנולוגי, מוזיאון הקומיקס, המדיטק ופארק החולות. מבנה העיר מרשים בגודלו ומורכבותו, אך עם זאת הרושם הוא שלמרות תהליכי המיתוג שעברה, העיר אינה מצליחה להתנער מתדמיתה הפרברית והאפורה.

על מנת להמשיך ולהתפתח כחלק מהמערך הפולי-צנטרי המתהווה בגוש דן, חולון צריכה להתמודד ברמה התכנונית עם כמה אתגרים – הראשון הוא גבולותיה, המוגדרים פיזית על ידי תשתיות בקנה מידה ארצי החוצצות בינה לבין הרצף המטרופוליני. המישור השני הוא שכונותיה, המאופיינות על ידי שני מרקמים עירוניים המבטאים שונות פיזית וחברתית; אוסף של יחידות הנראות הטרוגניות אך בפועל מתנהלות בצורה הומוגנית. לבסוף, האתגר הגדול ביותר העומד בפני חולון הוא חוסר עתודות קרקע. העיר "מלאה", הרזרבות האחרונות בהיקף של כ-4,000 דונם מתוכננות גם הן, ללא כל שוני מהותי מהשכונות הקיימות בעיר.

הפרויקט מציע אסטרטגיה תכנונית כתפיסה חדשה למרחב העיר ולגדילתה. עיצוב העיר דרך הפוטנציאלים הקיימים בה לצורך הפיכתה לעיר חיה ופועמת ולמרכז משני ברמת המטרופולין, תוך התמודדות עם מרקמים אורבניים שונים וציפופם באופן איכותי ואחראי.

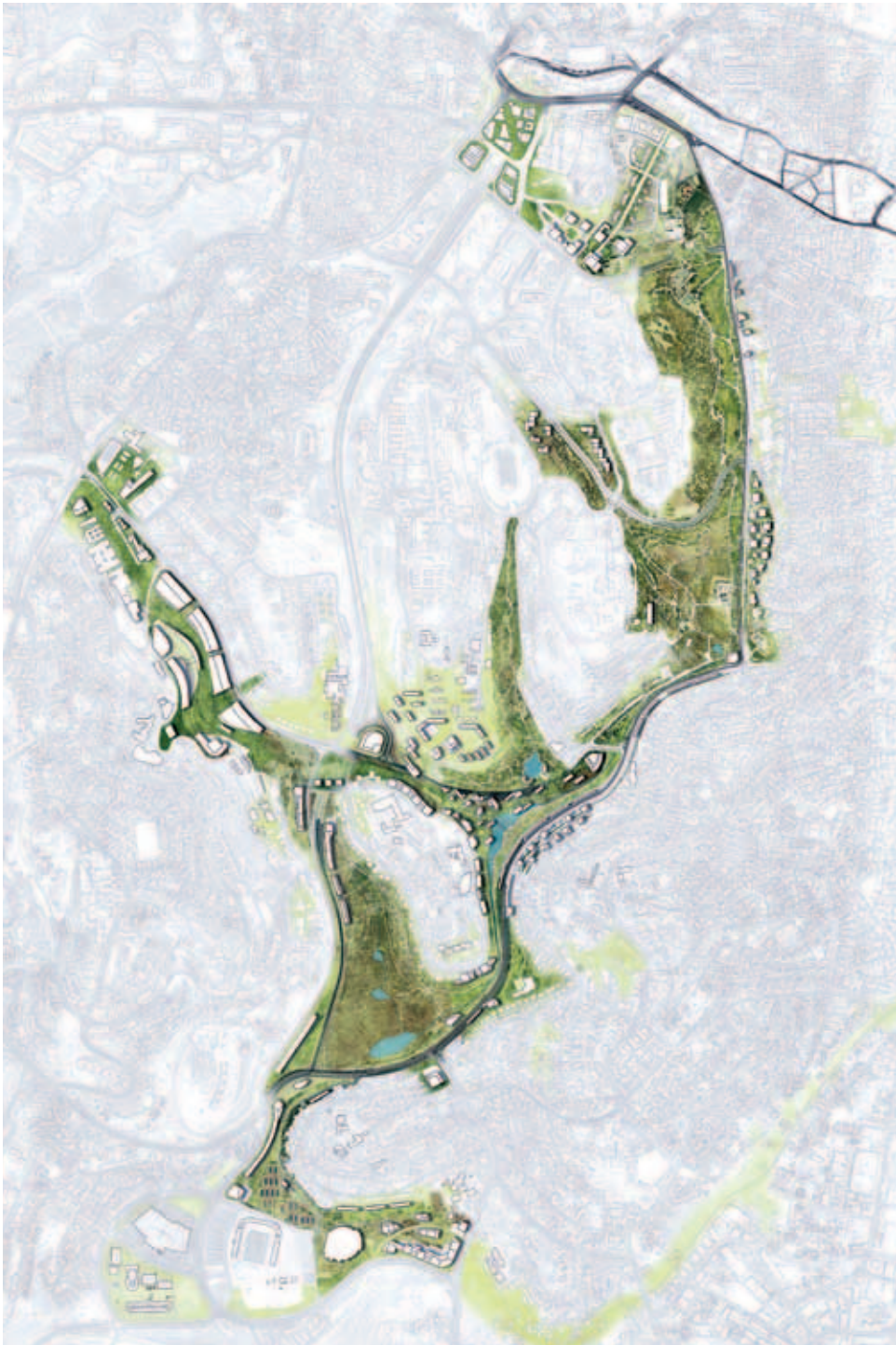
נגטיב – שידדה עירונית THE NEGATIVE – URBAN SPINE

“העיר הפועלת היא כמו קולאז', אוסף של מרכיבים העומדים בפני עצמם, אך עם זאת, מערכת אחת מורכבת ורב־גונית.”
מנואל דה סול־מוראלס

ירושלים מורכבת מאוסף מרכיבים שאינם מתקבצים למערכת אחת. מוסכמות תכנוניות כגון הימנעות מבנייה בעמקים ותכנון נקודתי מביאות לכך שירושלים נראית כאוסף של יחידות אוטונומיות.

מה אם נסתכל על ירושלים אחרת, המתפקדת כמכלול אחד, שאיננה מחפשת להתפזר החוצה? הפרויקט עוסק בשאלה זו ומציע תכנון חדש בשטחי הנגיב. שטחים אלו הם השטחים הפתוחים המפרידים בין המרקמים השונים בעיר, הנמצאים ברווחים שבין תכניות האב המוצעות כיום לשכונות; אלו הם השטחים ש"נשארו מאחור" עם התפתחות העיר – שטחי העמקים ה"מקודשים" והתשתיות המלוות אותם. השטחים הללו מהווים רצף עירוני משמעותי, החוצה את העיר כולה – החל מהכניסה לעיר ועד לאזור כרם זיתים הסמוך לאצטדיון טדי, ובהמשך משתלב עם רחוב יפו וטיילת החאן. בבסיסו, מציג התכנון חלופה לתכנית ספדי, שהציעה 20,000 יחידות דיור חדשות במערב העיר על 5,000 דונם של שטחים בעלי חשיבות נופית. התכנון בוחן את ההצעות השונות להרחבת העיר ומציע חלופה, לפיה ניתן לבנות את אותה כמות של יחידות דיור בשטחי הנגיב ולהתייחס אליהם כאל הזדמנות לחזק את מרכז העיר, בניגוד לחלופות המציעות פיזור כזה או אחר.

הפרויקט מתוכנן תוך שאיפה להנגיש את השטחים הפתוחים ולהפכם לחלק מההנהלות היומיומית, כך שייוצר "Jerusalem Central Park". תכנון שכזה מחייב חשיבה בת קיימא מנקודת מבטו של הולך הרגל ומתן עדיפות לתחבורה ציבורית. הפרויקט עוסק בדרך הרצוג שאיבדה ממרכזיותה עם סלילת כביש בגין והפיכתה מקו גבול לאזור תפר, תוך התמקדות בארבעה אזורים: גן סאקר, עמק המצלבה, עמק הצבאים ועמק הגן הבוטני, אותו הפרויקט מפרט בהיותו אזור משמעותי ברצועה הנמצא בצמוד לדרך הרצוג, זאת תוך כדי בחינת בנייה ציבורית כחלק מפארק המשולבת במעונות סטודנטים ובינוי היוצר נגישות בין השכונות לרצועה עצמה.

בצלאל
אקדמיה
לאמנות ועיצוב
ירושלים
Bezalel
Academy of
Arts and Design
Jerusalem

המחלקה
לאדכיטקטורה
DEPARTMENT OF
ARCHITECTURE
2012

